

PRIMÀRIA

Recursos per al professorat

Projecte **La Casa del Saber**

PROGRAMA D'ESTUDI EFICAÇ

Esquemes de Llengua catalana

Els continguts imprescindibles de la Primària
resumits en 23 esquemes

Fitxa 1	Accentuació i dièresi	2
Fitxa 2	Signes de puntuació.	4
Fitxa 3	Sons i grafies (I).	6
Fitxa 4	Sons i grafies (II).	8
Fitxa 5	Vocalisme àton.	10
Fitxa 6	L'apòstrof	12
Fitxa 7	La formació de plurals	14
Fitxa 8	El nom	16
Fitxa 9	El verb	18
Fitxa 10	Els determinants.	20
Fitxa 11	Els adjectius	22
Fitxa 12	Els pronoms personals.	24
Fitxa 13	Mots invariables.	26
Fitxa 14	L'oració	28
Fitxa 15	Tipologies textuais: textos literaris.	30
Fitxa 16	Tipologies textuais: textos acadèmics.	32
Fitxa 17	Tipologies textuais: textos biogràfics	34
Fitxa 18	Textos discontinus	36
Fitxa 19	Tipologies textuais: textos periodístics	38
Fitxa 20	Ús del diccionari.	40
Fitxa 21	Relacions de significat	42
Fitxa 22	Formació de lèxic	44
Fitxa 23	Figures retòriques.	46

Grup Promotor
Santillana

Accentuació i dièresi

L'**accent gràfic** és el signe ortogràfic que posem a sobre de les vocals per indicar la síl·laba tònica. L'accent pot ser obert (˘) o tancat (´). La **a** sempre porta accent obert. La **i** i la **u** sempre porten accent tancat. La **e** i la **o** poden portar accent obert o tancat.

Separació sil·làbica	<ul style="list-style-type: none"> Síl·laba: conjunt de sons que pronunciem en un cop de veu Dígrafs: conjunt de dues lletres que representen un únic so 	<ul style="list-style-type: none"> • Tònica: la que es pronuncia amb més força (<i>por-ta</i>) • Àtona: qualsevol síl·laba que no té accent (<i>por-ta</i>)
		<ul style="list-style-type: none"> • Se separen: rr, ss, ix, l·l, tx (<i>cor-res</i>) • No se separen: ig, ny, qu, gu, ll, tg (<i>ca-nya</i>)

Accent gràfic	<ul style="list-style-type: none"> Paraules agudes: Paraules planes: Paraules esdrúixoles: 	<ul style="list-style-type: none"> • síl·laba tònica en l'última posició • s'accentuen quan acaben en vocal, vocal + s, -en o -in (<i>germà, meravellós, aprèn</i>)
		<ul style="list-style-type: none"> • síl·laba tònica en la penúltima posició • s'accentuen quan no acaben en vocal, vocal + s, -en o -in (<i>telèfon, rètol</i>)
		<ul style="list-style-type: none"> • síl·laba tònica en l'antepenúltima posició • s'accentuen totes (<i>pròxima, pel·lícula</i>)

Usos de la dièresi	<ul style="list-style-type: none"> • Sobre la u per indicar que cal pronunciar-la en els grups qüe, qüi, güe i güi (<i>delinqüent, pingüí</i>). • Sobre la i o la u quan no formen diftong amb la vocal anterior o amb les següents i les regles d'accentuació no permeten posar-hi accent (<i>increïble, amoïnar-se</i>).
---------------------------	--

Accent diacrític	<ul style="list-style-type: none"> Té la funció de distingir paraules que s'escriuen igual però que signifiquen coses diferents (<i>són</i> [del verb ser] / <i>son</i> [ganes de dormir]).
-------------------------	--

Signes de puntuació

- Punt** {
- **Punt i seguit:** indica una pausa i es posa al final de l'oració (*El Pol vindrà sol cap a casa.*)
 - **Punt i a part:** indica una pausa llarga i separa idees diferents que se situen en paràgrafs diferents (*La Marta farà el treball de medi.*
En Martí estudia a la biblioteca.)
- Coma** {
- **Vocativa:** separa el nom de la persona a qui ens dirigim d'allò que li diem (*Alba, porta'm la llibreta.*)
 - **Enumerativa:** separa els elements d'una enumeració o llista (*Porto el llibre, la llibreta, l'estoig, el mapa i les fotocòpies.*)
 - **Explicativa:** separa un aclariment o una explicació de la resta d'elements de la frase (*L'Enric, el meu germà, viatja molt.*)
 - **Enllaça oracions** (*La Maria obre la porta, baixa del cotxe i es dirigeix a casa seva.*)
- Punt i coma** {
- S'utilitza en oracions llargues que tenen moltes comes (*Després d'arribar, descarregar el cotxe, instal·lar-nos i dinar, hem anat a fer un tomb; pel centre hem descobert una cafeteria on fan uns pastissos deliciosos.*)
- Dos punts** {
- Es fan servir per introduir allò que diu un personatge, tanquen les paraules del narrador i donen pas a les del personatge (*La Marta, força preocupada va preguntar: -N'estàs segur?*)
 - Es posen abans d'una enumeració (*Al mercat em compres: un lluç, dos quilos de patates, un meló i un pollastre tallat a quarts.*)
 - Es posen abans de citar el que ha dit algú textualment (*El president va dir: «Sé que estem preparats per suportar aquesta crisi».*)
- Punts suspensius** {
- Indiquen que una llista no està completa o que una oració no està acabada (*Van venir l'Ona, el Lluç, la Mar, la Laia, l'Òscar...*)
- Signe d'admiració** {
- Serveix per mostrar que a l'oració s'expressen emocions, com l'alegria, la tristesa, la sorpresa, la por... (*Em portaràs al futbol!*)

Cometes

- Per mostrar que es reproduïx textualment el que ha dit algú, dites, refranys, etc.
(*Ja ho dic jo: «Qui no vulgui polys que no vagi a l'era!».*)
- Per citar un fragment d'un llibre, el títol d'un capítol, d'un conte, d'un poema...
(*Avui llegirem un fragment de «L'Atlàntida».*)
- Per assenyalar que una paraula o expressió té un doble sentit (*Ara explica'm les «mentides pietoses».*)

Guió

- { Introdueix la intervenció directa d'un personatge en forma de diàleg i la tanca si torna a intervenir el narrador. (*-Fes la bossa, que marxem -va dir seriós l'Adrià.*)

Guionet

- Serveix per separar les síl·labes a final de línia (*síl·la-ba*).
- Per escriure en lletres els numerals ordinals, entre desenes i unitats (*trenta-tres*) i entre unitats i centenes (*vuit-cents*).
- Serveix per separar el pronom feble del verb quan s'afegeix al darrere (*dóna-li*).
- En alguns mots compostos (*pèl-roig, nord-americà, para-xocs*).

Parèntesis

- { Es fan servir per fer un aclariment sobre el que s'explica en l'oració (*Aquell científic (el guanyador del premi) es va presentar a l'auditori.*)

Sons i grafies (I)

x/ix {

- x {
 - a principi de paraula (*xemeneia*)
 - després de consonant (*porxo*)
 - després de i (*reixa*)
- ix {
 - darrere de les vocals **a, e, o, u** (*cuixa*)

tx/ig {

- tx {
 - enmig de paraula (*esquitxar*)
 - a final de paraula (*esquitx*). Quan una paraula acaba en **tx**, a la paraula derivada també trobem **tx** (*despatx, despatxar*).
- ig {
 - a final de paraula (*bateig*). Quan acaba en **ig**, a la paraula derivada podem trobar **g, j, tg, tj** (*mareig, marejar*).

g/j {

- g {
 - davant **e i** (*gelat, gímnàs*)
- j {
 - davant **a, o, u** (*jardí, joc, just*). Excepcions {
 - j en les paraules que contenen *-ject-* i *-jecc-* (*objecte, injecció*)
 - j davant totes les formes del verb *jeure* (*jaure, jec, jeia...*)
 - j a *jeroglífic, jersei, jerarquia, Majestat, jet, Jesús...*

Essa sorda {

- s {
 - a principi de paraula (*set*)
 - després de consonant (*persona*)
- ss entre vocals (*professora*)
- c davant de les vocals **e, i** (*peces, paciència*)
- ç davant de les vocals **a, o, u** (*esperança, calçot, forçut*)

Essa sonora {

- z a principi de paraula (*zona*)
- s entre vocals (*proposar*)

c/qu/qü

- **c** davant **a, o, u** (*cara, corona, cullera*)
- **qu** davant **e, i** (*raqueta, quinze*)
- **qü** si volem que la **u** de **qu** es pronunciï davant **e, i** (*delinqüent, terraqüi*)

g/gu/gü

- **g** davant **a, o, u** (*gat, gos, guatlla*)
- **gu** davant **e, i** (*guerra, guineu*)
- **gü** si volem que la **u** de **gu** es pronunciï davant **e, i** (*paraigües, pingüi*)

Sons i grafies (II)

h { No té un so que li correspongui, cosa que en dificulta l'ús. No hi ha normes per saber quan s'escriu. En cas de dubte cal consultar el diccionari. Algunes paraules que la contenen són: *vehicle, adhesiu, hivern, herba, ahir...*

l/ll/l·l {

- **l** {
 - a principi de paraula (*lona*)
 - enmig de paraula (*volta, salar*)
 - a final de paraula (*col*)
- **ll** {
 - a principi de paraula (*lloc*)
 - enmig de paraula (*colla*)
 - a final de paraula (*pell*)
- **l·l** {
 - no segueix cap norma específica a: *cèl·lula, instal·lar, pol·len...*
 - s'escriu en paraules començades per **al·l-, col·l-, il·l-, mil·l-, sil·l-**: *al·lèrgia, col·laborar, il·luminat, mil·límetre, síl·laba...*
 - s'escriu en les paraules acabades en **-el·la, -il·la, -il·lar**: *parcel·la, goril·la, cavil·lar...*

b/v {

- **b** {
 - davant **l** i **r** (*bloc, braç*)
 - darrere de **m** (*embolic*). Excepcions: *tramvia, circumvalació*
 - en una mateixa família de paraules quan alterna **b** i **p** (*saber, sap*)
- **v** {
 - darrere de **n** (*canvi*)
 - en una mateixa família de paraules quan alterna **v** i **u** (*novetat, nou*)
 - en les terminacions de l'imperfet d'indicatiu de la primera conjugació (*cantava, jugaves, ballàvem, portàveu*)
- Paraules que canvien de significat segons s'escriuin amb **b** o **v**: *vall/ball, vena/bena, vuit/buit, vellesa/bellesa, vola/bola, vot/bot...*

m/n

- **m** { davant **b**, **p** i **m** (*bambú, tempesta, immens*)
davant **f** (*amfibi*), excepte paraules que comencen pels prefixos **con-**, **en-** i **in-** (*conferència, enfadar, infermera*)
- **n** davant **v** (*enviar*)

r/rr

- **r** { forta: a principi de paraula o després de consonant (*roure, Enric*)
fluixa: entre vocals (*cara*)
muda: a final de paraula (*doctor*)
- **rr**: entre vocals amb el so de la erra forta (*carro*)

Consonants mudes a final de mot

- **p/b** després de **m** (*camp, tomb*). Per saber si hi ha consonant final muda es pot buscar el derivat: *camp, camperol*
- **t/d** després de **n** o **l** (*vinent, Eudald*)
- **r** en els infinitius (*donar, venir*)

Vocalisme àton

En català oriental les grafies **a/e** i **o/u** en posició àtona es confonen en un mateix so: [ə] i [u], respectivament.

- a/e**
- Quan es troba a final de paraula, normalment escrivim
 - a en els noms i els adjectius femenins (*dona, bonica*)
 - e en els masculins (*llibre, alegre*)
 - Si la vocal neutra és al principi o enmig d'una paraula, per saber si és **a** o **e**, buscarem un mot de la mateixa família
 - (*ferrer, ferro*)
 - (*glaçat, glaç*)
 - Quan es tracta d'un verb
 - si la vocal neutra és la penúltima lletra escriurem **-e** (*porten*)
 - si la vocal neutra és l'última lletra escriurem **-a** (*porta*)
 - si es troba enmig de la paraula, buscarem una forma verbal en què la vocal corresponent sigui tònica (*acabava, acabo*)
 - En els verbs **jeure**, **treure** i **néixer** escriurem
 - a** en síl·laba àtona (*trauré*)
 - e** en síl·laba tònica (*treus*)
-
- o/u**
- Per saber si cal escriure **o** o **u** es busca una paraula de la mateixa família que tingui el so en síl·laba tònica (*foguera, foc; sucra, suc*)
 - **o**
 - en el plural de les paraules que acaben en **-o** (*ràdio, ràdios*)
 - en la primera persona del singular del present d'indicatiu (*canto, ballo*)
 - en les síl·labes àtones dels verbs **poder** i **voler**, menys en el present de subjuntiu i en l'imperatiu (*podia, voldré...*, però *pugueu i vulgueu*)
 - **u**
 - en el plural de les paraules que acaben en **-u** (*ingenu, ingenus*)
 - en els substantius invariables acabats en **us** (*focus, virus*)
 - en les paraules acabades en diftong creixent: **au, eu, iu, ou** (*babau, meu, actriu, Salou*)

L'apòstrof

Els articles **el** i **la** s'apostrofen quan van seguits d'una paraula que comença en vocal o **h** (*l'oxigen, l'herba*).

el/la {

- L'article femení **la** no s'apostrofa quan va davant d'una paraula femenina que comença en {
 - i (*la hiena*)
 - u (*la unió*)
 - hi (*la història*)
 - hu (*la humitat*)
 } àtones
- Les contraccions {
 - a + el
 - de + el
 - per + el
 } no es fan si la paraula que va a continuació pot portar article apostrofat {
 - a l'estadi
 - de l'amic
 - per l'orient

de {

- S'apostrofa {
 - davant d'una paraula que comenci en vocal o **h** (*d'aquí, d'hora*)
 - davant d'un nombre que comenci en vocal i estigui expressat numèricament (*d'1, d'11*)
- No s'apostrofa {
 - davant de i o u consonàntiques (*de ioga, de Huelva*)
 - davant **h** aspirada (*de Harlem*)

La formació de plurals

El plural normalment es forma afegint **-s** a les paraules masculines i canviant **-a** per **-es** a les femenines (*peu, peus; dona, dones*).

Els mots aguts que acaben en vocal tònica afegeixen **-n-** abans del sufix del plural (*mà, mans; bé, bens; cinturó, cinturons*).

Canvis ortogràfics en el femení

- **-ca/-ques:** *vaca, vaques*
- **-ga/-gues:** *tortuga, tortugues*
- **-ça/-ces:** *força, forces*
- **-ja/-ges:** *revenja, revenges*

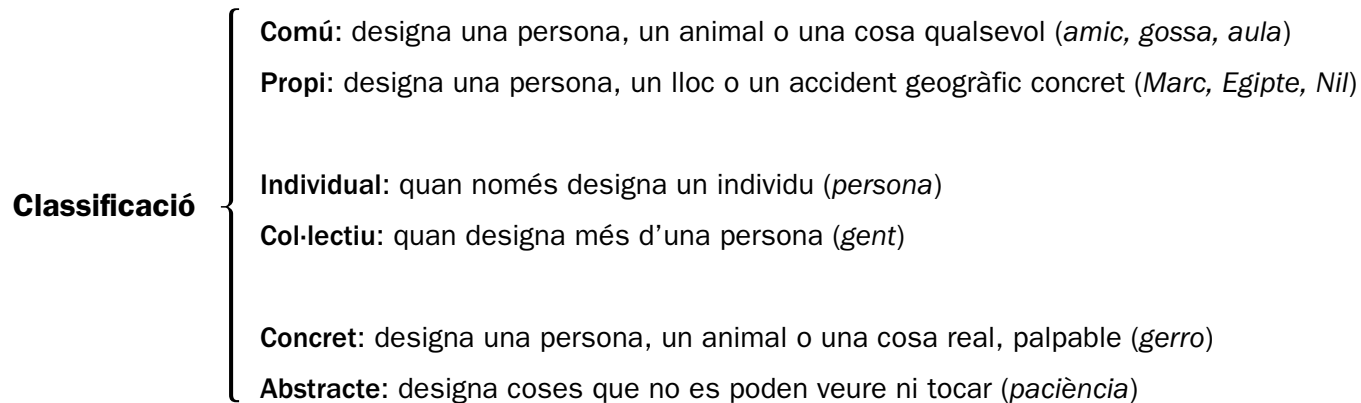
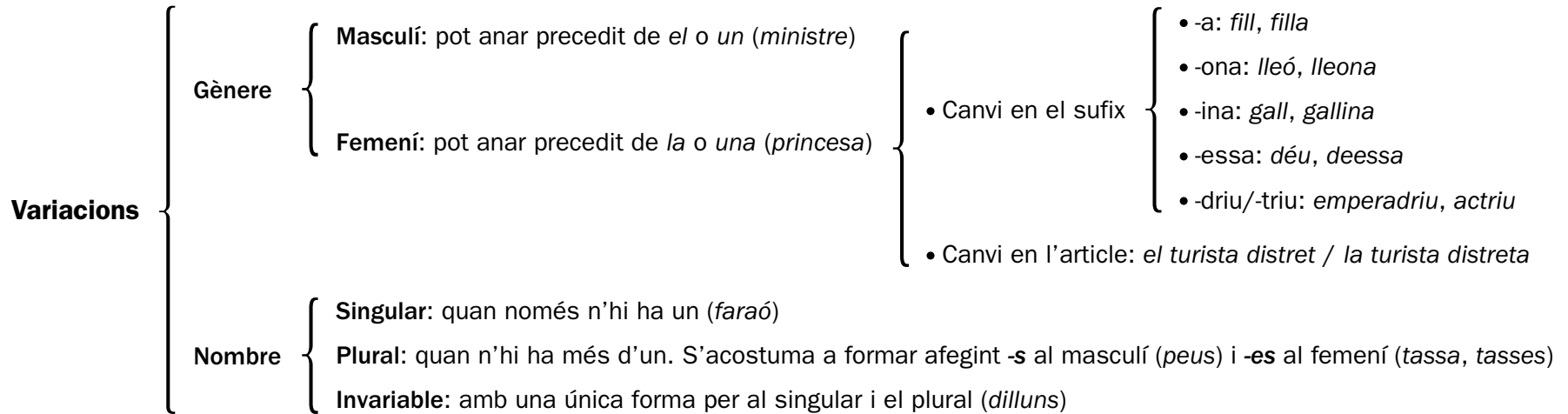
Casos especials del masculí

- els noms acabats en **-s, -ç, -x, -ix, -tx** fan el plural en **-os** (*país, països; lluç, lluços*)
- hi ha noms que dupliquen **-s** en el plural (*nassos, pastissos, matalassos, embarassos, cossos...*)
- els noms amb **-sc, -st, -xt, -ig** fan el plural en **-s** o **-os** (*discs, discos; texts, textos...*)

Mots invariables

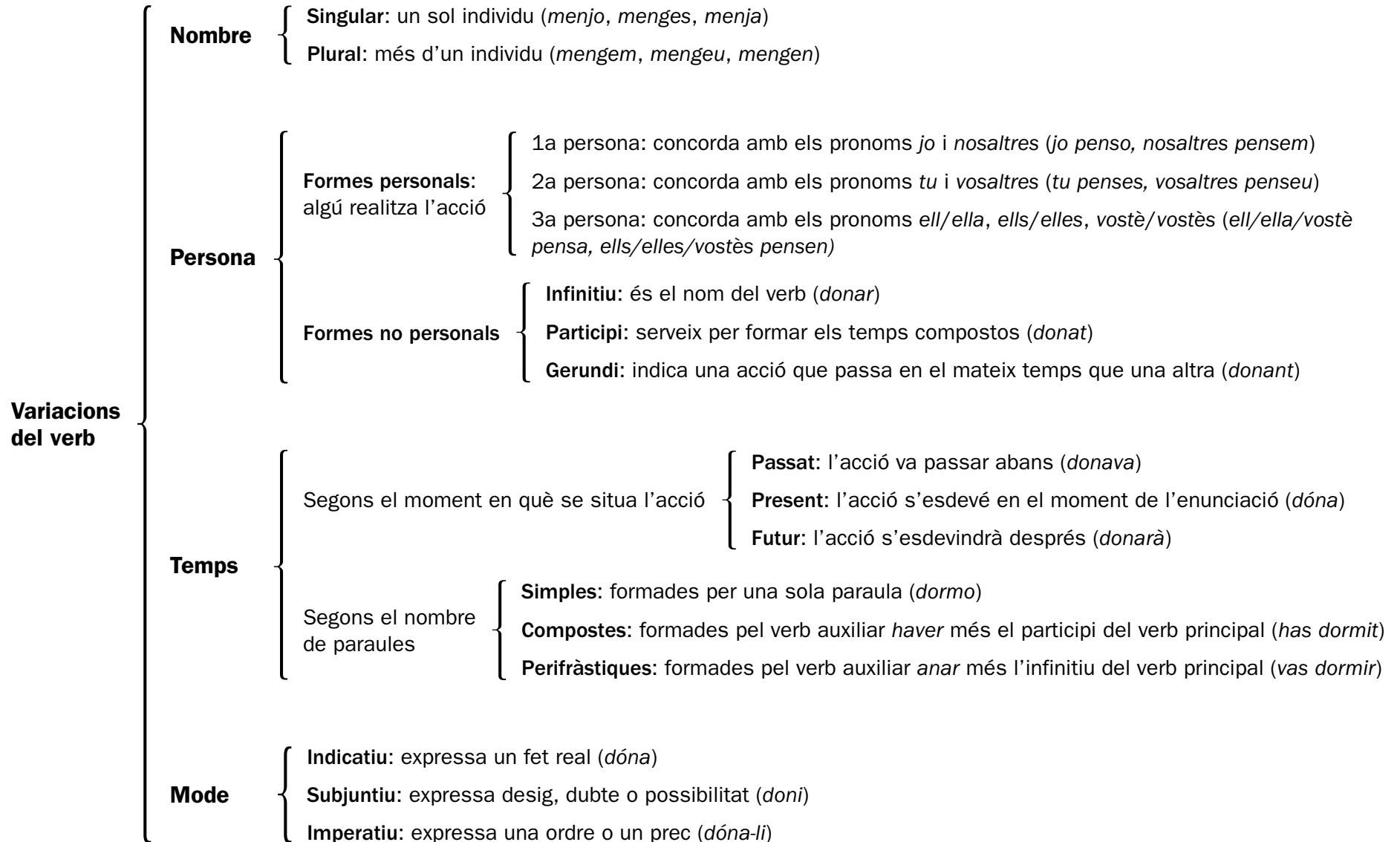
- els dies de la setmana (*dilluns, dimarts, dimecres, dijous, divendres*).
Però *el dissabte/els dissabtes* i *el diumenge/els diumenges*
- mots acabats en **-is** o **-us:** *llapis, cactus, pelvis, fetus...*
- altres: *temps, calamars, tos, pus...*

El **nom** és una paraula que serveix per anomenar persones, animals, coses, idees i sentiments.

El **verb** és la paraula de l'oració que expressa una acció o un estat tot situant-los en un moment concret.

Classificacions del verb

Segons la conjugació

- 1a conjugació: verbs amb l'infinitiu acabat en **-ar** (*donar*)
- 2a conjugació: verbs amb l'infinitiu acabat en **-er** (*témer*) o **-re** (*absoldre*)
- 3a conjugació: verbs amb l'infinitiu acabat en **-ir** (*dormir*)

Segons l'arrel i la desinència

- Regulars:** segueixen el model de la seva conjugació (1a, 2a o 3a)
- Irregulars:** no segueixen els models de conjugació. Principals irregularitats: en l'arrel (*ser, anar*) o en la desinència (*estar, valer*)
- Impersonals:** es conjuguen sempre en 3a persona del singular (*haver-hi, ploure, llampegar*, etc.)

Segons el significat

- Predicatius:** expressen accions i processos
El predicat s'anomena predicat verbal
 - Transitiu:** necessiten un complement per tenir sentit
 - Intransitiu:** tenen sentit ple i no els cal complement
- Copulatiu:** uneixen el subjecte i el predicat amb una expressió de qualitat o un estat. Són *ser, estar* i *semblar*. També s'anomenen atributius. El predicat s'anomena nominal.

Els determinants

Els **determinants** són les paraules que complementen un nom i que, en gairebé tots els casos, hi concorden en gènere i nombre.

Article

- Indiquen el **gènere** i el **nombre** del nom.

Formes de l'article

- **el**: masculí singular (*el noi*) / **els**: masculí plural (els amics)
- **la**: femení singular (*la mare*) / **les**: femení plural (les persones)
- **en**: masculí singular personal (*en Marc*) / **na**: femení singular (*na Berta*)

Els articles **el** i **la** s'apostrofen quan van seguits d'un mot que comença en vocal, excepte si és femení i comença per **i-**, **u-**, **hi-** o **hu-** àtones (*la Irene, la unitat, la història, la unitat*).

Demostratius

- Indiquen **proximitat** o **llunyania** respecte la persona que els fa servir.

Formes

- **a prop de qui parla**: *aquest, aquesta, aquests, aquestes*
- **lluny de qui parla**: *aquell, aquella, aquells, aquelles*

Possessius

- Indiquen **propietat** de qui és un objecte, un animal o una persona al qual ens referim.

Formes de l'article

- **masculí singular**: *meu, teu, seu, nostre, vostre, seu*
- **femení singular**: *meva, teva, seva, nostra, vostra, seva*
- **masculí plural**: *meus, teus, seus, nostres, vostres, seus*
- **femení plural**: *meves, teves, seves, nostres, vostres, seves*

El possessiu sempre va precedir de l'article (*el seu germà, la meva cosina*).

Numerals

Indiquen la **quantitat** o l'**ordre** del nom que determinen.

Formes

- **cardinals**: els que indiquen una quantitat exacta (*un, dos, deu, mil*).
- **ordinals**: indiquen l'ordre en què se situen les coses (*primer, sisè, dinovena*).

Quantitius

Indiquen una **quantitat** de manera global o imprecisa.

Formes**variables**

quant, quanta, quants, quantes
molt, molta, molts, moltes
poc, poca, pocs, poques
tant, tanta, tants, tantes
bastant, bastanta, bastants, bastantes
gaire, gaires

invariables *gens, prou, més, menys, massa, força, que*

Indefinits

Indiquen una idea d'**imprecisió** al nom que acompanyen o es refereixen a persones o coses de manera **molt general**.

Formes

algun, alguna, alguns, algunes
un, una, uns, unes
tot, tota, tots, totes
mateix, mateixa, mateixos, mateixes
cert, certa, certs, certes
altre, altra, altres, altres
qualsevol, qualssevol
tal, tals
cada, cada un/una, cadascun/una
ambdós, ambdues
diversos, diverses

Els adjectius

Els **adjectius** són les paraules que expressen qualitats o característiques del nom, amb el qual concorden en gènere i nombre.

Flexió	{	De dues terminacions: <i>fred, freda, freds, fredes; bonic, bonica, bonics, boniques...</i>
		D'una terminació { <ul style="list-style-type: none"> • <i>burleta, burletes; pobre, pobra...</i> • els acabats en -aire (<i>dansaire</i>), -ista (<i>altruista</i>) i -ble (<i>amable</i>) • els acabats en -ant (<i>elegant</i>) i -ent (<i>prudent</i>)
Graus	{	positiu : indica la qualitat d'un nom (<i>alt</i>)
		comparatiu : compara la intensitat entre dos noms. Tipus { <ul style="list-style-type: none"> • de superioritat (<i>més alt que...</i>) • d'igualtat (<i>tan alt com...</i>) • d'inferioritat (<i>menys alt que...</i>)
		superlatiu : quan expressa una qualitat en grau màxim (<i>altíssim/el més alt</i>)
		Formes pròpies per expressar la intensitat { <ul style="list-style-type: none"> <i>bo, millor, òptim</i> <i>dolent, pitjor, pèssim</i> <i>gran, major, màxim</i> <i>petit, menor, mínim</i>

Gentilicis

Indiquen **procedència** d'un lloc (poble, ciutat, barri, país, estat, planeta, etc.)

Es formen afegint un sufix al nom del lloc. **Suffixos**

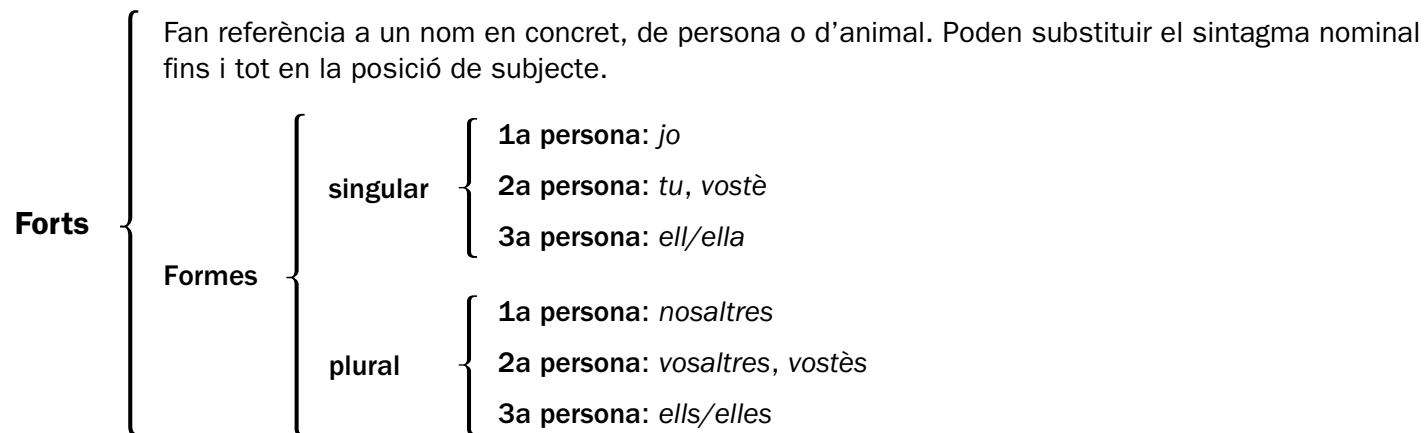
- **-í/-ina:** *gironí, gironina*
- **-à/-ana:** *andorrà, andorrana*
- **-ès/-esa:** *portuguès, portuguesa*
- **-er/-era:** *brasiler, brasilera*
- **-enc/-enca:** *canadenc, canadenca*
- **-atà/-atana:** *lleidatà, lleidatana*
- **-ità/-itana:** *napolità, napolitana*
- **-ita:** *moscovita*
- **-i/-ia:** *armeni, armènia*
- **-ià/-iana:** *caucasià, caucasiana*
- **-ota:** *cairota*
- **-eny/-enya:** *madrileny, madrilenya*
- **-eu/-ea:** *uropeu, europea*
- **-ó/-ona:** *bretó, bretona*
- **-ic/-ica:** *britànic, britànica*

Formes sense els sufixos anteriors: *suís, búlgar, egípcí, croat, suec, indi, austríac, etiop, serbi, turc, rus...*

Formes d'arrel diferent: *otomà, lusità, nipó, selenita, sinó...*

Els pronoms personals

Els **pronoms personals** en català poden ser forts o febles.

Febles

Fan referència a un nom. Són monosil·làbics i poden anar davant o darrere del verb, cosa que en canvia la forma.

Formes	CD	<i>el, la, els, les, en, ho, em, et, es, ens, us</i>
	CI	<i>li, els</i>
	CD	<i>en, hi</i>
	Atrib	<i>el, la, els, les, en, ho</i>

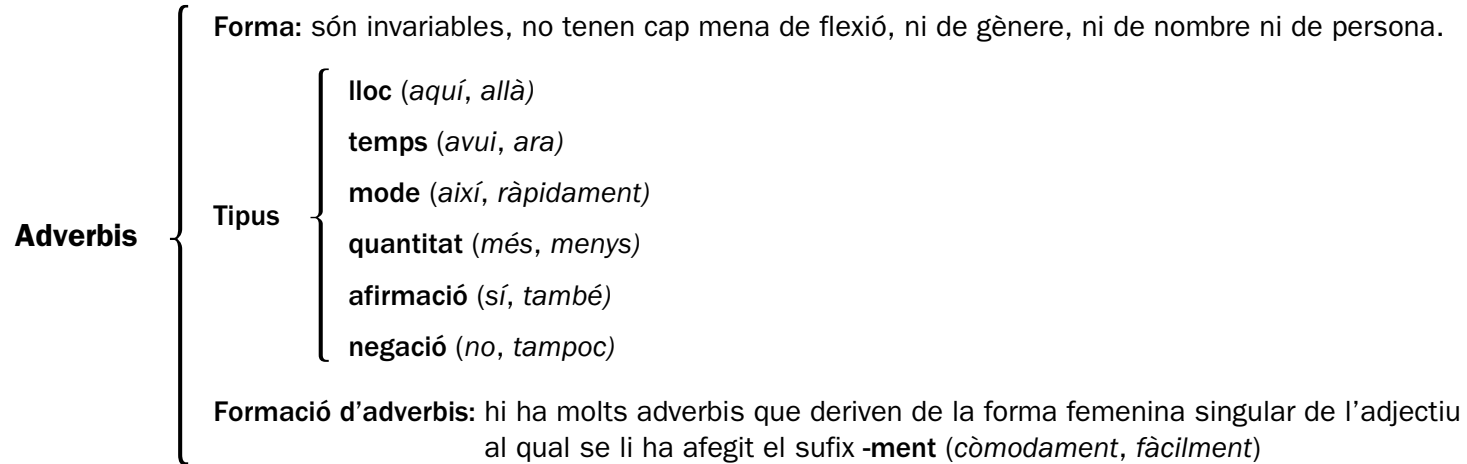
Variacions dels pronoms segons la posició

(forma plena, forma reforçada, forma elidida, forma reduïda)
<i>me, em, m', 'm</i>
<i>te, et, t', 't</i>
<i>se, es, s', 's</i>
<i>lo, el, l', 'l</i>
<i>la, -, l', -</i>
<i>los, els, -, 'ls</i>
<i>les, -, -, -</i>
<i>ne, en, n', 'n</i>
<i>ho, -, -, -</i>
<i>li, -, -, -</i>
<i>hi, -, -, -</i>
<i>nos, ens, -, 'ns</i>
<i>vos, us, -, -</i>

Mots invariables

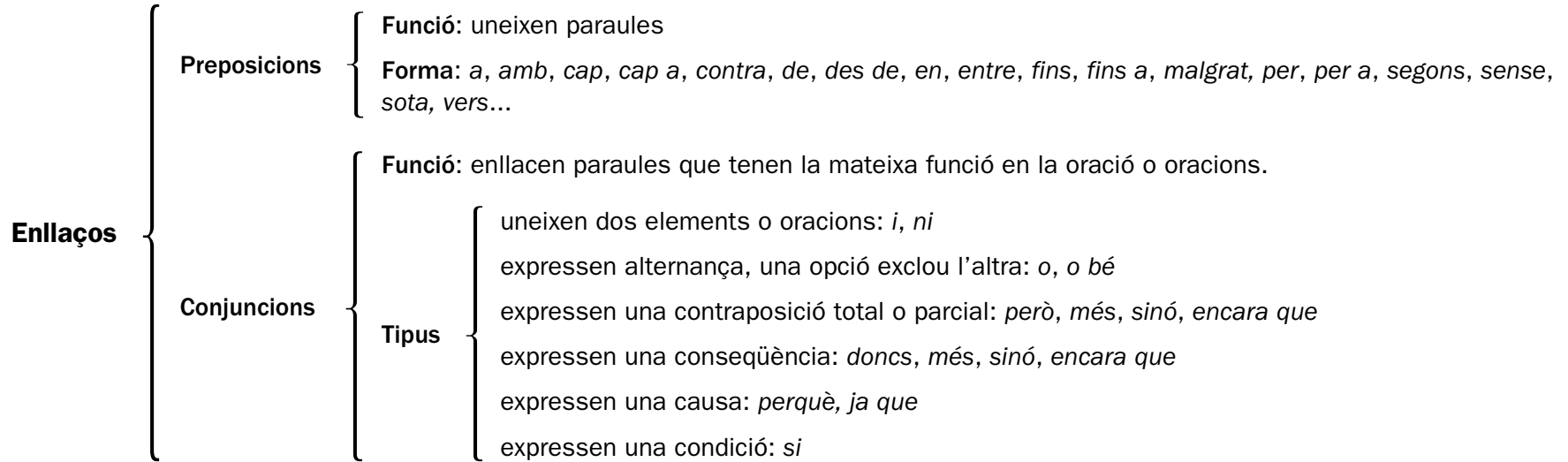
Els adverbis, les preposicions i les conjuncions són mots invariables.

Els **adverbis** són paraules que expressen circumstància de **lloc**, **temps**, **mode** o **quantitat**.

Les **preposicions** i les **conjuncions** són mots que fan d'enllaç entre paraules, sintagmes i frases.

Forma: són partícules invariables, no tenen cap mena de flexió, ni de gènere, ni de nombre ni de persona.

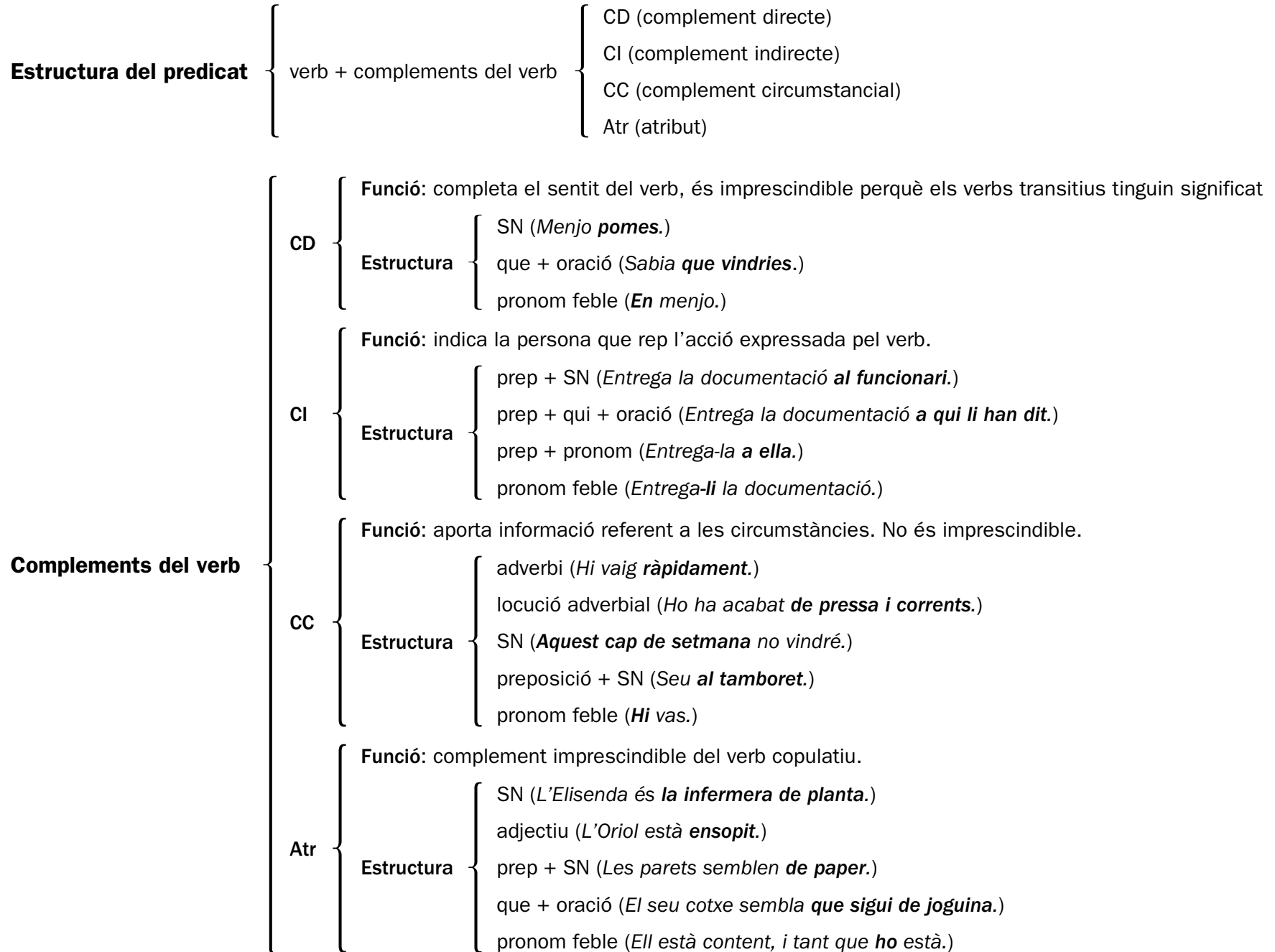

L'**oració** és un conjunt de paraules que tenen sentit complet, una entonació determinada i un verb en forma personal. L'element sense el qual no hi ha oració és el verb.

Tipus	declamativa: serveix per afirmar o negar alguna cosa. Es tanca amb un punt final (<i>L'Arnau és nedador professional.</i>)
	interrogativa: serveix per preguntar. Es tanca amb un signe d'interrogació (<i>Vindràs a la festa d'aniversari de l'Eva?</i>)
	exclamativa: serveix per expressar sentiments. Es tanca amb un signe d'admiració (<i>Quina por que tinc!</i>)
	imperativa: serveix per donar una ordre. Es tanca amb un punt final o amb un signe d'admiració (<i>Deixa'l anar ara mateix!</i>)
	dubiativa: serveix per transmetre un dubte. Es tanca amb un punt final (<i>Potser ja han arribat.</i>)
	desiderativa: serveix per expressar un desig. Es tanca amb un punt final (<i>Vull anar a veure el partit al camp.</i>)

Components de l'oració	Subjecte	definició: persona, animal o objecte del qual es diu alguna cosa
		nucli: nom
	forma	un sintagma nominal, format per un nom i els seus complements, un pronom o una construcció equivalent.
		el-líptic: no està expressat amb una paraula, però es pot reconèixer per la terminació verbal (<i>Viu al tercer pis. [ell/ella]</i>).
	Predicat	definició: el que es diu del subjecte
		nucli: verb
		forma: un sintagma verbal
Entre el subjecte i el predicat s'estableix una relació de concordança : han d'estar en el mateix nombre i la mateixa persona.		

Estructura del subjecte { determinants + nom + complements del nom (*El meu amic de les vacances...*)

Tipologies textuais: textos literaris

Conte	<p>Definició: narració breu amb pocs personatges que relata fets que tant poden ser fantàstics com reals.</p> <p>Estructura { <ul style="list-style-type: none"> plantejament: la situació inicial, on es presenten els personatges, el lloc i el temps. nus: la part central, on es planteja un problema o conflicte, de vegades provocat per un o més personatges anomenats antagonistes. desenllaç: la part final, on es resol el problema o bé es deixa obert sense cap solució. </p>
Text teatral	<p>Definició: text escrit per ser representat o dramatitzat davant d'un públic.</p> <p>Estructura { <ul style="list-style-type: none"> diàleg que mantenen els personatges, representats per actors i actrius. acotacions: text en cursiva i de vegades entre parèntesis, que no s'ha de representar i que serveix per donar indicacions sobre què ha d'haver-hi a l'escena, com es mouen els personatges, la música, etc. </p>
Còmic	<p>Definició: història que s'explica mitjançant textos i dibuixos que es complementen dins de les vinyetes.</p> <p>Estructura { <ul style="list-style-type: none"> bafarada: espai reservat per posar el text del que diuen o pensen els personatges. onomatopeies: imitacions de sons o sorolls que donen agilitat al text. línies de moviment: ratlles que marquen el moviment del que apareix en el dibuix. símbols: dibuixos petits que representen estats d'ànim. </p>
Poesia	<p>Definició: text en què predomina la funció expressiva del llenguatge.</p> <p>Estructura { <ul style="list-style-type: none"> musicalitat aconseguida amb el ritme, la rima i la sonoritat de les paraules combinades. ús especial del llenguatge: es fan servir paraules en sentit figurat, onomatopeies, figures retòriques, etc. </p>
Auca	{ Conjunt de vinyetes acompanyades d'un text que s'escriu en rodolins. És tan important la imatge com el text.
Faula	{ Conte protagonitzat per animals que tenen qualitats i defectes propis del humans. Acaba amb una ensenyança o moralitat útil per a la vida.

Cançó	{	Combinació d'un text sovint rimat (la lletra) i una melodia (la música). Pot haver-hi frases que es repeteixen (tornada). Les cançons han servit des de sempre per fer celebracions (cantar i ballar), per explicar històries i per expressar sentiments.
Llegenda	{	Narració d'aparença més o menys històrica, però en realitat amb una forta proporció d'elements imaginatius.
Narració	{	Creació literària en prosa d'una llargària superior a la del conte i inferior a la de la novel·la.
Descripció	{	<p>d'un objecte: s'ha de fer de manera ordenada, per exemple, partint de l'aspecte exterior general, les parts i la seva utilitat.</p> <p>d'un ambient: ens fa imaginar un lloc i una situació en un moment concret, perquè ens descriu l'entorn a través dels sentits (olors, colors, sons, etc.).</p> <p>de persones: ens permet saber com són físicament, com van vestides, quin posat tenen, el seu caràcter i les seves aficions.</p>
Diàleg	{	<p>Definició: conversa entre dues o més persones.</p> <p>Tipus {</p> <ul style="list-style-type: none"> estil directe: es reproduïxen literalment les intervencions dels personatges. Es posen guions llargs (–) al davant de cada intervenció, i cada vegada que hi ha un incís del narrador enmig del diàleg. estil indirecte: el narrador explica el que han dit els personatges. Es fan servir expressions com ara: <i>va dir que</i>, <i>va respondre que...</i>
Text audiovisual	{	<p>Definició: text destinat a formar part d'un enregistrament que inclogui també imatge i so, com ara una pel·lícula, un anunci o un programa de televisió.</p> <p>Tipus {</p> <ul style="list-style-type: none"> guió: inclou els diàlegs que han de ser pronunciats en l'enregistrament i indicacions sobre la música, els plans de filmació, la descripció dels espais, els personatges, les accions... guió il·lustrat o storyboard: guió que conté el dibuix específic de cadascun dels plans tal com els veurà l'espectador.

Tipologies textuais: textos acadèmics

Conferència { Exposició oral en què una persona parla d'un tema cultural o científic davant d'un públic. Els conferenciants preparen un esquema o guió per orientar-se durant la seva exposició, el qual segueix un ordre lògic. A l'esquema només es fan constar l'apartat de què parlen i la informació, molt resumida.

Exposició { **Definició:** text explicatiu que informa de manera ordenada, detallada i entenedora d'idees, conceptes...
Exemple: llibre de text

Elements { **Vocabulari** precís propi de la matèria en qüestió

Estructura {

- **títol**
- **presentació** del tema i **desenvolupament**
- **conclusió** (opcional)

Imatges (fotografies, dibuixos, esquemes...) que faciliten la comprensió

Argumentació { **Definició:** té com a objectiu fer que algú accepti o rebutgi una tesi o idea determinada mitjançant raons, opinions, etc.

Elements {

- per fonamentar les argumentacions cal avaluar-ne els **aspectes a favor i en contra**.
- els **nexes** que uneixen el tema que defensa i els arguments solen ser conjuncions i locucions conjuntives, del tipus *perquè, ja que...*

Instrucció { **Definició:** té com a finalitat donar orientacions, consells, ordres... sobre la manera de fer una activitat determinada.
Exemple: recepta de cuina, normes d'un joc, instruccions d'un aparell

Característiques {

- **claredat:** la informació apareix separada en seccions i ordenada
- **ús d'expressions d'obligació** (*has de posar...*)
- **ús de verbs en imperatiu** (*col·loca...*)

Carta formal

- Definició:** es fa servir en comunicacions de tipus comercial (al comerç, les indústries...) i oficial (a les administracions públiques).
- Característiques** {
- claredat en el que s'exposa
 - molt respectuosa pel que fa al llenguatge que s'hi utilitza
- Parts** {
- lloc i data
 - salutació
 - text central
 - comiat
 - signatura

Correu electrònic

- Definició:** permet intercanviar missatges, imatges i altres arxius de manera immediata amb persones de tot el món.
- Parts** {
- de (persona que envia el correu)
 - data (dia i hora que s'envia el missatge)
 - per a (persona a qui s'adreça el missatge)
 - assumpte (nom que es dóna al missatge, de què tracta)
 - missatge (és una mena de carta informal pel que fa a l'estructura: salutació, cos, comiat)

Tipologies textuais: textos biogràfics

- Biografia** { És un text en què es narren els fets més importants de la vida d'una persona: lloc i any de naixement, estudis, circumstàncies que l'han fet important, etc. Està escrit en tercera persona.
- Autobiografia** { Biografia d'un personatge narrada per ell mateix: el narrador s'encarrega d'explicar-nos la seva vida.
Està escrit en primera persona.
- Diari personal** { **Definició:** llibre que escriu una persona diàriament on explica les coses que li passen i el que sent.
Característiques { • està escrit en **1a persona**
• s'encapçala amb la **data del dia que s'escriu**
- Anècdota** { Narració d'un fet curiós o divertit de la història o de la vida d'algú.

Textos discontinus

Anunci { Definició: Presenta imatges acompanyades de text que tenen alguna d'aquestes finalitat { • informar d'alguna cosa.
• vendre un producte.
• potenciar una actitud.

{ Eslògan: Frase publicitària que acompanya la imatge, és breu i fàcil de memoritzar.

Nota { Definició: Text breu per recordar algun fet o avisar d'alguna cosa.

{ Característiques { • és **informal**.
• escrita en un **llenguatge espontani**.

Avís { Definició: Text breu per recordar algun fet o avisar d'alguna cosa.

{ Característiques { • és **formal**.
• escrita en un **llenguatge més elaborat**, no informal.

Cartell { Definició: Té la funció de donar informació o anunciar alguna cosa.

{ Elements { • una **imatge** (dibuix o fotografia).
• una **frase curta** escrita amb **lletres grosses** que crida l'atenció.
• opcionalment hi pot haver **més informació** (lloc, horaris, arguments per fer el que es demana, etc.).

Fitxa tècnica d'un llibre { Recull informació bàsica sobre un llibre: qui l'ha escrit (qui l'ha traduït), l'editorial que el publica, l'any i la ciutat en què apareix, una breu descripció, el nombre de pàgines... Molt útil a biblioteques, arxius i llibreries.
Totes aquestes dades (i d'altres) es gestionen mitjançant aplicacions informàtiques, cosa que facilita qualsevol recerca o consulta.

Tipologies textuais: textos periodístics

Notícia	}	Definició: Informa d'un fet d'actualitat que es considera d'interès públic. Es transmet per televisió, ràdio, Internet i premsa escrita (diaris).
		Estructura: Respon sempre a les preguntes <ul style="list-style-type: none"> • què? • qui? • quan? • on? • com? • per què?
	}	<ul style="list-style-type: none"> • titular: Títol on es dóna una pinzellada perquè el lector sàpiga de què tracta. Es pretén que cridi l'atenció. Escrit en un cos de lletra gran. • subtitular: Subtítol de la notícia on s'hi afegeixen dades o detalls. Escrit en un cos de lletra mitjà. • cos: Text on es desenvolupa la notícia pròpiament. Conté les dades que responen a totes les preguntes corresponents a l'estructura.
Entrevista		Definició: Consisteix a fer preguntes a una persona perquè ens expliqui coses de la seva feina, de la seva vida, etc. Se'n fan als diaris, revistes, a Internet, la televisió i la ràdio.
		Parts <ul style="list-style-type: none"> • presentació de la persona que s'entrevista • cos: seguit de preguntes i respostes • tancament: agraïment a l'entrevista i comiat
Enquesta	Definició: És un conjunt de preguntes formulades a un grup de persones per saber què pensen d'algun tema en concret. Un cop recollida la informació, se'n poden obtenir gràfics estadístics per ajudar a interpretar-la. Es troben en mitjans impresos (diaris, revistes), a la televisió i a Internet.	

- Carta a un diari** { Text que serveix per expressar opinions dels lectors: formular una queixa, demanar ajuda o informació, agrair un favor o, senzillament, dir-hi la seva.
- Reportatge** { Consisteix en informacions i imatges obtingudes directament per algú, referides a un tema interessant.
En podem trobar a la premsa, a la ràdio, a la televisió i també a Internet.
- Article d'opinió** { És un subgènere periodístic argumental d'una certa extensió i importància en el qual s'expressen idees, opinions i judicis sobre temes d'actualitat o d'interès humà.

Ús del diccionari

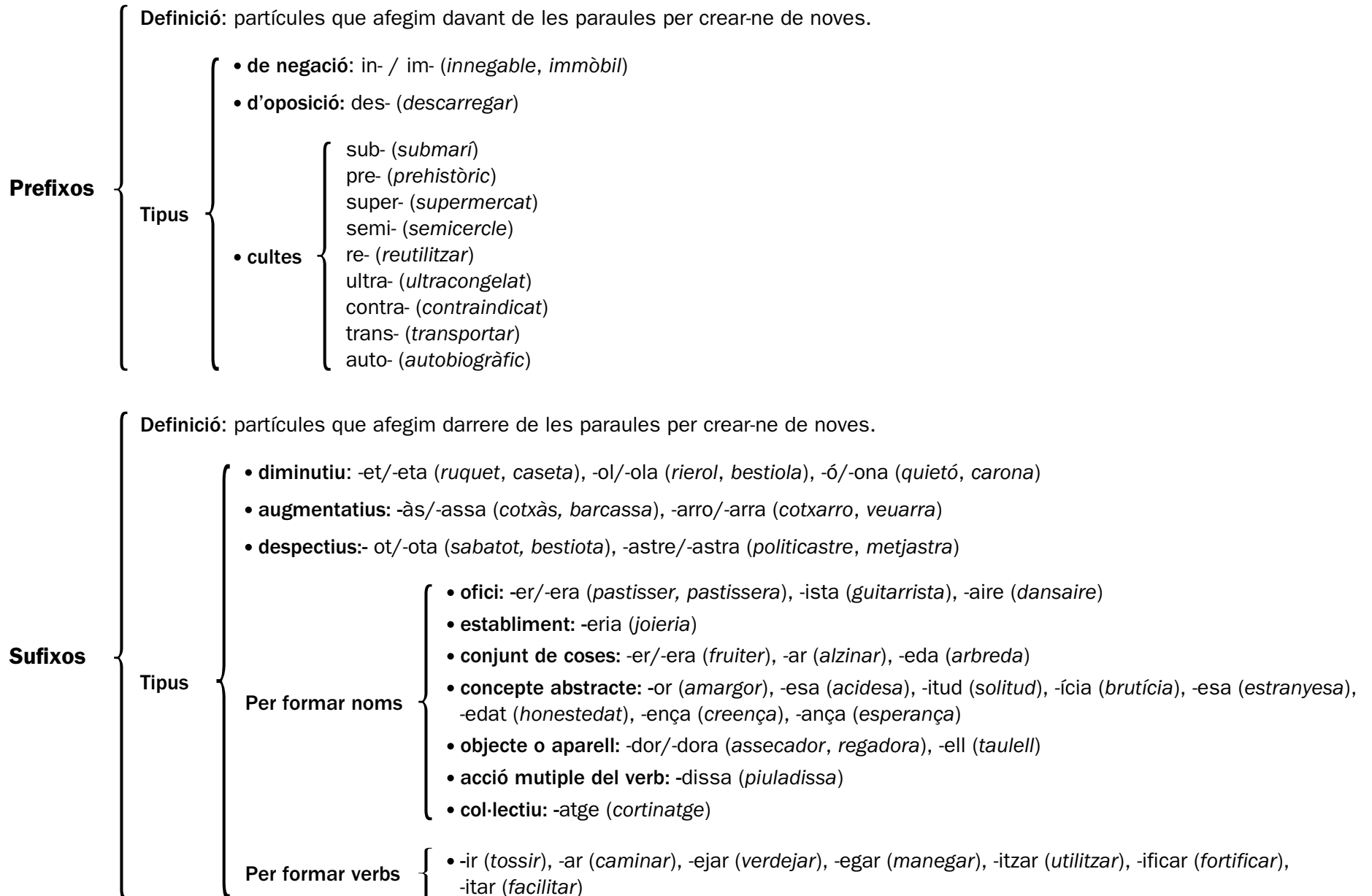
El **diccionari** és un llibre que recull les paraules d'una llengua ordenades alfabèticament i les defineix, és a dir, explica els diferents significats que poden tenir.

- Diccionari normatiu en paper. Estructura** {
- entrada:** paraula que es defineix, en negreta.
 - accepció:** cadascun dels significats que pot tenir la paraula, separats per números.
 - abreviatures:** que indiquen la categoria de la paraula, el gènere, el nombre, etc.
 - exemple:** oració o sintagma en el qual apareix la paraula definida en un context d'ús concret.
 - més informació:** dades sobre sinònims, antònims i paraules de la família.
- Diccionari en línia** { Diccionari electrònic que permet fer cerques a través d'una pàgina web. Pot contenir text, imatges i so i pot donar molta informació en poc temps. Quan obrim la pàgina del diccionari en línia trobem un requadre on s'ha d'escriure la paraula que es vol consultar. Un cop feta la cerca, ens apareix a la pantalla la informació de la paraula.
- Diccionari de sinònims** { Llibre que recull les paraules ordenades alfabèticament, però, en compte de donar-nos-en el significat, ens en proporciona sinònims. Al final de la llista de sinònims hi ha antònims del mot en qüestió.
- Diccionari de locucions i frases fetes** { Llibre que recull les locucions o frases fetes ordenades alfabèticament i que en proporciona el significat.

Relacions de significat

- Polisèmia** { Relació entre els diferents significats d'una paraula. Aquests significats es troben en cadascuna de les accepcions de la paraula que es recull al diccionari i que se separa amb un nombre (1, 2...) o amb una barra inclinada (/).
Exemple: *cangur* (animal / persona que té cura d'una criatura)
- Sinonímia** { Relació entre dues o més paraules que tenen un significat molt semblant (*nen, infant*).
- Antonímia** { Relació entre paraules que tenen un significat contrari o invers (*vendre, comprar*).
- Homonímia** { **Homofonia:** quan dues paraules es pronuncien igual, però s'escriuen diferent (*buit, vuit*)
Homografia: quan dues paraules s'escriuen igual (*set [de beure], set [nombre]*)
- Família de paraules** { Conjunt de paraules que tenen una mateixa paraula primitiva amb la qual comparteixen una part comuna o arrel (*cafè, cafetera, cafeteria, cafetar, cafeter*).
- Camp semàntic** { Conjunt de paraules que es poden agrupar perquè tenen una relació de significat (*camp semàntic de les flors: rosa, clavell, margarida, violeta...*).
- Sentit** { **Real o propi:** és el que trobem primer en la definició del diccionari, és el sentit originari del mot (*pescar: agafar un peix traient-lo de l'aigua*).
Figurat: és un altre significat que adopta la paraula relacionat amb l'originari (*pescar: atrapar*).

Formació de lèxic

Paraules compostes

Definició: formades per dues paraules simples. El seu significat pot ser

- la suma dels dos significats (*obrellaunes*)
- metafòric (*milhomes*)

Se separen amb guionet quan:

- el primer mot acaba en vocal i el segon comença per consonant r-, s- o x- (*pèl-roig*, *poca-solta*, *para-xocs*).
- un dels dos mots és un punt cardinal (*nord-africà*, *sud-americanà*).

Manlleus

Definició: paraula que procedeix d'una altra llengua .

Exemples

- de l'anglès (*futbol, bacó, tennis*)
- del francès (*croqueta, menú, consomé*)
- de l'alemany (*guerra, búnquer, ganivet*)
- del castellà (*caldo, amo, guapo*)
- de l'àrab (*albercoc, albergínia, alcalde*)
- de l'italià (*violí, piano, batuta*)
- del grec (*xarxa, codonyat, drama*)

Figures retòriques

Les figures retòriques són desviacions de la manera més planera de parlar que s'usen amb finalitats expressives.

- Comparació** { Recurs de la llengua que permet relacionar dos elements o dues idees que tenen una certa semblança entre elles (*La mare és treballadora com una formiga*).
- Metàfora** { Recurs de la llengua que permet anomenar una cosa amb el nom d'una altra amb la qual s'estableix una relació de semblança (*Casa meva és [tranquil·la com] una bassa d'oli*). La metàfora és una comparació incompleta on s'ha eliminat l'element real i només s'esmenta el que s'hi assembla.
- Personificació** { Figura retòrica per la qual un animal o una cosa pren qualitats o característiques humanes (*Riuen les flors i besen el camí*).
- Anàfora** { Repetició del mateix mot o grup de mots al començament de dues o més clàusules successives per tal de reforçar el sentit o donar-hi simetria (*Enrere, molt enrere,/hi ha una closa entre parets.../Enrere, molt enrere,/hi ha un camí de profundes roderes...*).
- Al·literació** { Repetició d'un mateix so al llarg d'una composició (*Un ruc arrossega un carro*).
- Inversió** { Recurs de la llengua que es produeix quan una part o tota l'oració capgira el seu ordre lògic (*Fuig l'enemic espaordit*).

Esquemes de Llengua catalana és una obra concebuda, dissenyada i creada al Departament de Primària de Grup Promotor / Santillana, sota la direcció de MARIA ÀNGELS ANDRÉS CASAMIQUELA.

Text

Gemma Comas Cortijo

Edició

Gemma Comas Cortijo i Pere Macià Arqué

Composició i muntatge: Serveis editorials track 20

Correcció: Anna Rius i Judit Terrats

© 2009 by Grup Promotor / Santillana Educación, S. L.
Frederic Mompou, 11 (Vila Olímpica)
08005 Barcelona
Imprès per

CP: 165748

Aquesta obra està protegida per les lleis de drets d'autor i la propietat intel·lectual correspon a Santillana. Als usuaris legítims només els està permès fer-ne fotocòpies per fer-les servir com a material d'aula. Està prohibida qualsevol utilització fora dels usos permesos, especialment si té finalitat comercial.